PODKAST VA AUDIOKONTENT ORQALI TINGLAB TUSHUNISH HAMDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ МЕДИАТЕКСТОВ

METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE BASED ON DIGITAL MEDIA TEXTS

Niyazmetova Shoxista Kadamboy qizi
shniyazmetova11@gmail.com
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23276649

ANNOTATSIYA

Tezisda podkast va audiokontentdan foydalanib tinglab tushunish hamda og‘zaki nutqni uyg‘unlikda rivojlantirishning metodik modeli asoslanadi. Model tinglash jarayonining metakognitiv bosqichlarini va o‘quvchining o‘z audiomahsulotini yaratish bosqichini birlashtiradi.

Kalit so‘zlar: podkast, audiokontent, tinglab tushunish, og‘zaki nutq, metakognitiv strategiya, kommunikativ kompetensiya.

АННОТАЦИЯ

В тезисах обосновывается методическая модель согласованного развития навыков аудирования и устной речи с использованием подкастов и аудиоконтента. Модель объединяет метакогнитивные этапы процесса слушания и этап создания учащимися собственного аудиопродукта.

Ключевые слова: подкаст, аудиоконтент, аудирование, устная речь, метакогнитивная стратегия, коммуникативная компетенция.

ABSTRACT

The paper substantiates a methodological model for the integrated development of listening comprehension and speaking skills through podcasts and audio content. The model combines the metacognitive stages of the listening process with the stage of students creating their own audio products.

Keywords: podcast, audio content, listening comprehension, speaking skills, metacognitive strategy, communicative competence.

Muammoning dolzarbligi

Kommunikativ kompetensiya tinglab tushunish va og‘zaki nutqni birga talab qiladi: D. Hymes tilni faqat bilish emas, uni vaziyatga mos qo‘llash qobiliyati deb ta’rifladi [3], M. Canale va M. Swain esa bu qobiliyatni grammatik, sotsiolingvistik va strategik komponentlarga ajratdi [4]. Amaliyotda esa tinglash ko‘pincha “natijasi tekshiriladigan” faoliyat sifatida, ya’ni faqat to‘g‘ri javoblarni sanash orqali o‘tkaziladi, tinglash jarayonining o‘zi o‘rgatilmaydi [2; 9]. Natijada o‘quvchi eshitgan nutqini tahlil qilmaydi va uni o‘z nutqiga ko‘chira olmaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Podkast va boshqa audiokontent (intervyu, suhbat, ma’ruza, ommabop-ilmiy dasturlar) bu muammoni hal etishda qulay vosita: ular real muloqot janrlarini, turli talaffuz va nutq sur‘atini namoyon qiladi, istalgan vaqtda takror tinglashga imkon beradi. Shu bilan birga, normativ hujjatlar ta’limda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi [1].

Tadqiqotning maqsadi — podkast va audiokontent asosida tinglab tushunish hamda og‘zaki nutqni yagona tizimda rivojlantiruvchi metodik modelni asoslashdir. Mavjud ishlarda tinglash va gapirish ko‘pincha alohida ko‘nikma sifatida ko‘rib chiqiladi, tinglash jarayonida o‘zlashtirilgan til birliklarini o‘quvchining o‘z nutqiga izchil ko‘chirish mexanizmi esa yetarlicha ochib berilmagan. Tezis mazmuni shu masalani hal etishga qaratilgan.

Nazariy asos

Metodika uchta nazariy qoidaga tayanadi.

Birinchi, tushunarli kirish (comprehensible input) bilim o‘zlashtirishning zaruriy sharti [5]; ammo M. Swain ta’kidlaganidek, faqat kirish yetarli emas, o‘quvchi nutqni o‘zi ishlab chiqarishi (comprehensible output) ham lozim [6]. Demak, podkastni faqat tinglash emas, uning asosida gapirish va audiomahsulot yaratish kerak.

Ikkinchi, tinglash passiv emas, faol kognitiv jarayon; uni rivojlantirish uchun metakognitiv strategiyalar (rejalashtirish, kuzatish, baholash) o‘rgatilishi kerak [7; 9]. L. Vandergrift va C. Goh bu maqsadda tinglashni bosqichlarga bo‘lib o‘tkazuvchi metakognitiv pedagogik tsiklni taklif etgan [7].

Uchinchi, podkast bilan ishlashning samaradorligi to‘g‘ri didaktik tashkil etishga bog‘liq. K. McBride [8] podkastlarning tinglab tushunish va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishdagi rolini ko‘rsatgan, O’Bryan va Hegelheimer [10] esa podkastlarni tinglash strategiyalarini o‘rgatuvchi kursga muvaffaqiyatli integratsiya qilish mumkinligini tasvirlagan. Multimedia materiallarni tanlashda R. Mayer tamoyillari (ortiqcha axborotdan qochish, murakkabligini boshqarish) hisobga olinishi kerak [11].

Shuningdek, tinglashni o‘rgatishda nutqni tovush va so‘z darajasida aniqlash (pastdan yuqoriga qayta ishlash) bilan mazmunni kontekst va oldingi bilimlar asosida talqin qilish (yuqoridan pastga qayta ishlash) o‘zaro uyg‘unlashishi hisobga olinadi [2; 9]. Podkast bunday uyg‘unlikni o‘rgatish uchun qulay: takroriy tinglash orqali o‘quvchi avval umumiy mazmunni, so‘ng til shakllarini tahlil qilishi mumkin.

Taklif etilayotgan metodik model

Model Vandergrift va Goh tsikliga [7] muvofiq tuzilgan bo‘lib, oxirgi bosqichda mustaqil nutq mahsulotini yaratish qo‘shilgan.

1. Tinglashga tayyorgarlik. O‘quvchilar mavzu bo‘yicha mavjud bilimlarini faollashtiradi, kalit so‘zlar asosida mazmunni bashorat qiladi.

2. Birinchi tinglash. Umumiy mazmunni va bashoratlarning to‘g‘ri-noto‘g‘ri ekanini aniqlash; juftlikda natijalarni solishtirish.

3. Ikkinchi tinglash. Aniq ma’lumotlar, fikr bildirish shakllari va bog‘lovchi vositalarga e’tibor; qiyin o‘rinlarni hamkorlikda aniqlash.

4. Uchinchi tinglash va tahlil. Matn (transkript) bilan solishtirish, eshitilmagan yoki noto‘g‘ri tushunilgan o‘rinlarning sabablarini topish.

5. Mulohaza va maqsad qo‘yish. O‘quvchi qaysi strategiya samarali bo‘lganini baholaydi va keyingi tinglash uchun shaxsiy maqsad belgilaydi.

6. Nutqiy mahsulot yaratish. O‘rganilgan janr asosida (intervyu, fikr-mulohaza, mini-muhokama) o‘quvchilar o‘z audiotaqdimotini yozib oladi, sinfdoshlari bilan tinglab, mezonlar asosida o‘zaro baholaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bu tuzilma tinglash va gapirishni bir-biriga bog‘laydi: tinglash jarayonida o‘zlashtirilgan til birliklari, intonatsiya va nutq tuzilmasi o‘quvchining o‘z nutqida qo‘llaniladi.

Audiomaterial tanlash mezonlari. Metodikaning samaradorligi material sifatiga ham bog‘liq, shuning uchun podkast quyidagi talablar bo‘yicha tanlanadi:

- o‘quvchilarning til darajasiga mosligi (lug‘at va nutq sur‘ati);
- real muloqot janriga mansubligi (intervyu, suhbat, muhokama);
- mavzuning o‘quvchi yoshi va qiziqishlariga mosligi;
- qisqa va tuzilmasi aniq bo‘lishi, ortiqcha axborotdan holi bo‘lishi [11];
- transkriptning mavjudligi yoki o‘qituvchi tomonidan tayyorlanishi (4-bosqich uchun).

Nutqiy topshiriqlar. 6-bosqichda topshiriq tinglangan janrga mos tanlanadi: tinglangan intervyuga o‘xshash o‘z intervyusini tayyorlash; podkastdagi fikrga munosabat bildiruvchi qisqa audiojavob; guruhdagi mini-munozara yozuvi. Har bir topshiriqda o‘quvchi tinglash jarayonida aniqlagan til birliklari va bog‘lovchi vositalarni qo‘llashi talab etiladi, bu tinglash va gapirish orasidagi bog‘liqlikni amalda ta’minlaydi. O‘qituvchining roli — tinglash strategiyalarini namoyish etish (modellashtirish) va o‘quvchilarga muntazam fikr-mulohaza berishdan iborat.

Baholash mezonlari

Nutqiy mahsulot quyidagi mezonlar bo‘yicha baholanishi tavsiya etiladi: fikrning mazmuni va izchilligi; til vositalarining aniqligi va rang-barangligi; talaffuz va intonatsiya; muloqot vaziyati va janrga mosligi; tinglovchiga e’tibor (muloqot strategiyasi). Yuqoridagi mezonlar Yevropa Kengashining kommunikativ faoliyat turlari tavsifi [4; 12] bilan uyg‘unlashgan.

Baholash formativ xarakterga ega: o‘quvchi o‘z yozuvini qayta tinglab, mezonlar asosida o‘zini baholaydi, so‘ng sinfdoshining fikrini oladi va tuzatilgan variantni qayta yozib oladi. Bunday takroriy yozuv o‘z nutqi ustida mulohaza yuritish, ya’ni metakognitiv ko‘nikmani mustahkamlaydi [7]. Daraja tavsiflarini ishlab chiqishda Yevropa Kengashining tavsiflovchi shkalalaridan foydalanish mumkin [12].

Xulosa

Podkast va audiokontent tinglab tushunish va og‘zaki nutqni birga rivojlantirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin, agar tinglash metakognitiv bosqichlar asosida tashkil etilsa va o‘quvchi o‘z nutqiy mahsulotini yaratsa. Modelning samaradorligini aniqlash uchun nazorat va tajriba guruhlarida pedagogik tajriba o‘tkazish keyingi tadqiqot bosqichi hisoblanadi.

Taklif etilayotgan modelning o‘ziga xosligi tinglash tsikliga mustaqil nutqiy mahsulot yaratish bosqichini qo‘shib, tinglash va gapirishni yagona metodik zanjirga birlashtirishdadir. Amaliy ahamiyati esa modelni til darslarida mavjud audiomateriallar asosida, qo‘shimcha murakkab texnik vositalarsiz qo‘llash imkoniyatida namoyon bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”. — Toshkent, 2019.
2. Field J. Listening in the Language Classroom. — Cambridge: Cambridge University Press, 2008. — 352 p.
3. Hymes D. On communicative competence // Pride J.B., Holmes J. (eds.). Sociolinguistics. — Harmondsworth: Penguin, 1972. — P. 269–293.
4. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing // Applied Linguistics. — 1980. — Vol. 1, No. 1. — P. 1–47.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. — Oxford: Pergamon Press, 1982. — 202 p.
6. Swain M. Communicative competence: some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development // Gass S., Madden C. (eds.). Input in Second Language Acquisition. — Rowley, MA: Newbury House, 1985. — P. 235–253.
7. Vandergrift L., Goh C.C.M. Teaching and Learning Second Language Listening: Metacognition in Action. — New York: Routledge, 2012. — 304 p.
8. McBride K. Podcasts and second language learning: Promoting listening comprehension and intercultural competence // Abraham L., Williams L. (eds.). Electronic Discourse in Language Learning and Language Teaching. — Amsterdam: John Benjamins, 2009. — P. 153–167.
9. Rost M. Teaching and Researching Listening. 2nd ed. — Harlow: Pearson Education, 2011. — 400 p.
10. O’Bryan A., Hegelheimer V. Integrating CALL into the classroom: the role of podcasting in an ESL listening strategies course // ReCALL. — 2007. — Vol. 19, No. 2. — P. 162–180.
11. Mayer R.E. Multimedia Learning. 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009. — 304 p.
12. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. — Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. — 278 p.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.